

HAM6098 Fredsted II, Gammel Haderslev Sogn, Haderslev Herred, tidl. Haderslev Amt, Sted nr. 200302. Sb.nr. 89.

Arkæologisk forundersøgelse i forbindelse med byggemodning af et 11,18 hektar stort areal ved Fredsted lige vest for Haderslev. Ved undersøgelsen blev der erkendt få sporadisk placerede gruber på arealet, de blev registreret under forundersøgelsen.

Indhold

Abstract.....	3
Undersøgelsens forhistorie	4
Administrative data.....	4
Topografi, terræn og undergrund.....	5
Målesystem.....	6
Øvrige data	6
Udgravningsmetode.....	7
Undersøgelsens resultater	7
Fremtidigt arbejde på stedet.....	9
Katalog og lister.....	10
Anlægsliste	10
Fundliste	13
Fundbeskrivelse	16
Tegningsliste.....	16
Fotoliste	17

Bilag 1: oversigtsplan over søgegrøfter 1:2300

Bilag 2: oversigtsplan med anlæg i 1:2300

Bilag 3: Stolpehulsark

Abstract

Arkæologisk forundersøgelse af et areal på 111.800 m². Forundersøgelsen afslørede kun få anlæg fra oldtiden, i form af affaldsgruber fra hovedsageligt førromersk jernalder. Herudover blev der erkendt naturlige lavninger samt moderne dræn. Der blev ikke udskilt et decideret arkæologisk område, da alt blev undersøgt under forundersøgelsen. Som følge heraf kan det undersøgte område frigives til bygherre forud for fremtidigt arbejde.

© 2022 Museum Sønderjylland, Arkæologi Haderslev og forfatterne. Eftertryk tilladt med tydelig kildeangivelse.

Anvendte forkortelser i teksten

A 1: **Anlægsnummer**. Tal angivet med A foran refererer til et anlægsnummer – et stolpehul, en grube etc. Nummeret kan genfindes i anlægsnummerlisten, hvor der er reference til, hvilken type anlæg det drejer sig om, og hvilke fund, der eventuelt er fremkommet i anlægget. Samtidig er der en reference til hvilken originaltegning (TO-nummer) man kan genfinde anlægget på.

x 1: **Fundnummer**. Tal angivet med x foran, angiver et fund – en funden genstand. Nummeret kan genfindes i fundnummerlisten, hvor der er reference til, hvilken type genstand det drejer sig om, og hvilket anlæg den stammer fra.

T-1: **Tegningsnummer**. Det efterfølgende tal angiver nummeret på den originale tegning, hvorpå oplysninger om det aktuelle anlæg kan findes.

Undersøgelsens forhistorie

Forundersøgelsen blev udført på baggrund af Haderslev Kommunes ønske om at byggemodne det afsatte areal til udstykning af parceller. På baggrund af den geografiske placering samt fund af en førromersk jernalderplads lige øst for området vurderede Museum Sønderjylland – Arkæologi at der ville være betydelig risiko for at støde på jordfaste fortidsminder. En forundersøgelse af det aftalte område blev derfor anbefalet.

Da det berørte område var over 5.000m², skulle bygherre afholde udgifterne ved en arkæologisk prøvegravning.

Administrative data

Bygherre:	Haderslev Kommune
Bygherres kontaktperson:	Anne Bjorholm
Journalnummer:	HAM6098
Lokalitet:	Fredsted II
Sogn:	Gammel Haderslev
Sb. nummer:	89
Stednummer:	200302
Herred:	Haderslev Herred
Kommune:	Haderslev
Tidligere amt:	Haderslev
Sagsnummer:	17/5235 – 8.1.1
Sagsnavn:	Fredsted II
SLKS-nummer:	18/09212
Udgravning udført af:	Museum Sønderjylland – Arkæologi, Dalgade 7, 6100 Haderslev

Den øvrige sagsbehandling blev foretaget af museumsinspektør Per Ethelberg og Hans Christian Andersen, Museum Sønderjylland – Arkæologi.

Dokumentationsmateriale (fund, fotos, stolpehulsskemaer, tegninger, opmålingsfiler og beretning) opbevares på Museum Sønderjylland – Arkæologi, Dalgade 7, 6100 Haderslev.

Topografi, terræn og undergrund

Det forundersøgte område ligger på toppen af en naturlig dannet bakke. Imod både øst og vest skråner terrænet ned mod smeltevandsdannede dale. Skråningerne var flere steder let kuperet hvilket resulterede i områder hvor der har stået vand i længerevarende perioder. Muldykkelsen varierede meget fra 15cm på de højtliggende områder og op til 50cm imod bunden af skråningerne. Overalt bestod undergrunden af massivt moræneler, med kun enkelte sporadiske sandlommer. Både erosion, men også intensivt markbrug kan med stor sandsynlighed have ødelagt bevaringsværdige jordfaste fortidsminder hvis de har været der.

Fig. 1. Forundersøgelsesområdet over terrænmodel, 0,4 m. ©Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering. Peter Kahr Jørgensen, Museum Sønderjylland – Arkæologi.

Fig. 2: I hele forundersøgelsesområdet bestod undergrunden af kompakt ler med mindre og/eller større sten. Dette foto er af S32, hvor man kan se det bakkede terræn og det tynde muldlag. Set fra syd. Foto: Peter Kahr Jørgensen, Museum Sønderjylland - Arkæologi.

Målesystem

Al afsætning og opmåling er foretaget med en Trimble præcisions GPS i målesystem UTM 32 EUREF 89.

Øvrige data

Udgravningsstartdato og slutdato: 03/06-2019 – 30/06-2019

Deltagere:

Peter Kahr Jørgensen (Udgravningsleder)

Niels Michaelsen (Udgravningsassistent)

Indtastning i MUD og MapInfo: Peter Kahr Jørgensen

Opmåling: Anna Egelund

Entreprenør: Vognmand og entreprenør Mads Vejrup, Algade 70, 6780 Skærbæk

Vejret var hovedsageligt meget varmt sommervejr. Den eneste ulempe var at anlæggene kunne være svære at se i fladen samt at profilerne på de snittede anlæg havde en tendens til at skride sammen i det tørre sand.

Udgravningsmetode

Søgegrøfterne blev afsat med præcisions GPS og er placeret i nord-syd gående retning med 17,5 meter imellem sig. Mulden blev afrømmet af en gravemaskine med en 2,5m bred rabatskovl. Når undergrunden var fritlagt på hele området, blev fladen rensed med håndskovl for at tydeliggøre mulige anlæg så meget som muligt. Alle anlæg af interesse blev ridset ind ved hjælp af skovl eller graveske og markeret med en hvid pind for at synliggøre dem mest muligt. Alle anlæg blev målt ind med præcisions GPS i projektion UTM32-euref89 og efterfølgende digitaliseret i GIS-programmet MapInfo v. 12.5. Alle anlæg blev snittet med spade, afrenset med graveske og derefter registreret i målestoksforhold 1:20 på enten et stolpehulsskema eller en selvstændig tegning alt efter størrelse. De registrerede anlæg fik alle hvert et specifikt A-nummer under journalnummer HAM5971. Under selve udgravningen fremkom der ikke mange genstande, det resulterede i at alt fik X-numre og blev hjemtaget (med undtagelse af et enkelt kværnstensfragment) til vask og videre bearbejdning.

Da der gennemgående var meget få og sporadiske anlæg, blev der udvidet omkring næsten samtlige gruber for at se om der kunne findes tilhørende aktivitetsområder eller konstruktioner.

Undersøgelsens resultater

Ved forundersøgelsen blev der trukket 45 søgegrøfter med 17,5 meters mellemrum og med en samlet længde på 4689 meter (Fig. 6). Søgegrøfterne dækker et areal på 12320m² ud af det samlede planområde på 111800m², hvilket svarer til omkring 13,7 %.

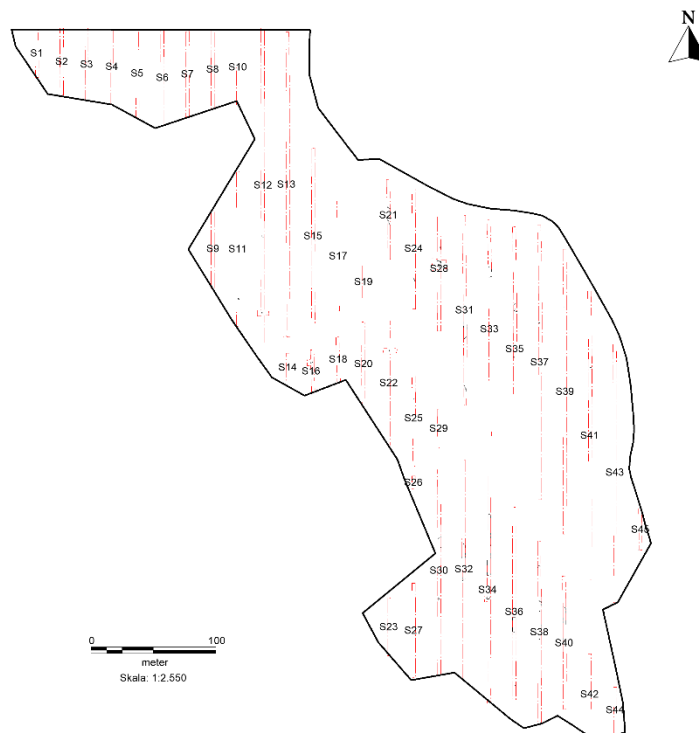

Fig. 3. Plantegning med de 45 søgegrøfter, anlæg og planområde. Peter Kahr Jørgensen. Museum Sønderjylland – Arkæologi.

I alt registreredes:

- 45 søgegrøfter (S1-S45).
- 11 anlæg eller fyldskifter (A1-11) i form af 11 affaldsgruber.
- 12 fund (X1-X12) 10 fund af keramik, 1 fund af ildebuk samt 1 kværnsten.
- 6 fotos (FE890_1-FE890_6).
- 2 plantegninger (T1-T2).

Der blev ikke udskilt områder med væsentlige jordfaste fortidsminder, beskyttet af museumslovens §27. Alle anlæg, der blev fundet, blev for så vidt muligt registreret under forundersøgelsen.

Spredt over planområdet var der sporadiske spor efter menneskelig aktivitet fra forhistorisk tid i form af affaldsgruber fra hovedsageligt førromersk jernalder. Gruberne var af varierende størrelse, men generelt var der ikke meget bevaret af dem hvilket kan tyde på intensiv agerbrugsdyrkelse igennem mange år. Om der har været tilhørende bebyggelse til affaldsgruberne som ploven har fjernet, eller om gruberne kan knyttes til den bebyggelse der ligger lige øst for området må derfor stå hen i det uvisse.

Fig. 4: Grube A2 fyldt med førromersk jernalderkeramik. Foto: Peter Kahr Jørgensen, Museum Sønderjylland – Arkæologi.

Fremtidigt arbejde på stedet

Det aftalte område er nu forundersøgt og frigivet, så jordarbejde under pløjelagsniveau kan påbegyndes.

Anlægsliste

Anlæg	Hovedgruppe	Undergruppe	Datering	Fase	Tegn.	Indgår i	Består af
A1	Grube	Grube	Jernalder		T2	S28	
A2	Grube	Grube	Jernalder		T2	S28	
A3	Grube	Grube	Jernalder		T2	S22	
A4	Grube	Grube	Jernalder		T2	S16	
A5	Grube	Grube	Jernalder		T2	S16	
A6	Grube	Grube	Jernalder		T2	S13	
A7	Grube	Grube	Jernalder		T2	S12	
A8	Grube	Grube	Jernalder		T2	S12	
A9	Grube	Grube	Jernalder		T2	S11	
A10	Grube	Grube	Jernalder		T2		
A11	Grube	Grube	Jernalder		T2	S30	
S1	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S2	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S3	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S4	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S5	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S6	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S7	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S8	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S9	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S10	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		

S11	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		A9
S12	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		A7, A8
S13	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		A6
S14	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S15	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S16	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		A4, A5
S17	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S18	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S19	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S20	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S21	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S22	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		A3
S23	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S24	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S25	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S26	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S27	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S28	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		A1, A2
S29	Udgravningsteknisk	Søgegrøft	Udateret		T1		

S30	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		A11
S31	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S32	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S33	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S34	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S35	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S36	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S37	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S38	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S39	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S40	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S41	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S42	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S43	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		
S44	Udgravningstek nisk	Søgegrøft	Udateret		T1		

FundListe

Fund	Materiale	Genstand	Datering	Anlæg
1	Keramik / oldtid	Keramik diverse	Jernalder	A1
2	Keramik / oldtid	Keramik diverse	Førromersk Jernalder	A2
3	Keramik / oldtid	Keramik diverse	Førromersk Jernalder	A3
4	Keramik / oldtid	Sideskår, uornamenteret	Jernalder	A4
5	Keramik / oldtid	Keramik diverse	Førromersk Jernalder	A6
6	Keramik / oldtid	Keramik diverse	Førromersk Jernalder	A7
7	Keramik / oldtid	Keramik diverse	Jernalder	A8
8	Keramik / oldtid	Keramik diverse	Førromersk Jernalder	A9
9	Keramik / oldtid	Sideskår	Førromersk Jernalder	A10
10	Keramik / oldtid	Sideskår	Førromersk Jernalder	A11
11	Ler	Ildbuk	Jernalder	A2
12	Sten	Kværnsten: ligger	Udateret	A3

Fundbeskrivelse

1

Keramik / oldtid, Keramik diverse, Jernalder

31 sideskår og 3 bundskår. Meget ildpåvirket. Ligner umiddelbart jernalder, men det er svært at vurdere ud fra materialet.

Anlæg: A1

2

Keramik / oldtid, Keramik diverse, Førromersk Jernalder

83 uornamenterede sideskår, 7 bundskår (2 med bevidst hul i bunden), 9 skår med hank og hankfragmenter, 43 uornamenterede randskår og 5 ornamenterede randskår (simpel streg lige under randen). Der er tale om skår fra flere forskellige kar, sandsynligvis fra førromersk jernalder.

Anlæg: A2

3

Keramik / oldtid, Keramik diverse, Førromersk Jernalder

3 randskår, 2 skår med hankfragmenter og 3 sideskår. Muligvis førromersk jernalder.

Anlæg: A3

4

Keramik / oldtid, Sideskår, uornamentet, Jernalder

9 stk uornamenterede sideskår.

Anlæg: A4

5

Keramik / oldtid, Keramik diverse, Førromersk Jernalder

30 stk uornamenterede sideskår fra mindst 2 forskellige kar, samt 2 stk randskår. Sandsynligvis fra førromersk jernalder.

Anlæg: A6

6

Keramik / oldtid, Keramik diverse, Førromersk Jernalder

28 stk uornamenterede sideskår fra mindst 2 forskellige kar, samt 1 stk randskår. Sandsynligvis fra førromersk jernalder.

Anlæg: A7

7

Keramik / oldtid, Keramik diverse, Jernalder

2 stk uornamenterede sideskår. Muligvis jernalder.

Anlæg: A8

8

Keramik / oldtid, Keramik diverse, Førromersk Jernalder

33 stk uornamenterede sideskår 7 bundskår, samt 11 stk randskår. Sandsynligvis fra førromersk jernalder.

Anlæg: A9

9

Keramik / oldtid, Sideskår, Førromersk Jernalder

2 stk uornamenterede sideskår samt 1 stk randskår. Sandsynligvis fra førromersk jernalder.

Anlæg: A10

10

Keramik / oldtid, Sideskår, Førromersk Jernalder

2 stk uornamenterede sideskår samt 1 stk randskår.

Sandsynligvis fra førromersk jernalder.

Anlæg: A11

11

Ler, Ildbuk, Jernalder

13 store fragmenter fra hvad der må have været en stor
ildbuk.

Anlæg: A2

Tegningsliste

Tegning	Målestok	Type	Anlæg	Fund	Beskrivelse	Dato	Tegner
Kampagne: 03-06-2019							
T1	1:2300	Oversigtstegning	S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10, S11, S12, S13, S14, S15, S16, S17, S18, S19, S20, S21, S22, S23, S24, S25, S26, S27, S28, S29, S30, S31, S32, S33, S34, S35, S36, S37, S38, S39, S40, S41, S42, S43, S44		Oversigtsplan over søgegrøfter.	18-01-2023	Peter Kahr Jørgensen
T2	1:2300	Oversigtstegning	A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, A10, A11		Oversigtsplan over anlæg fundet ved forundersøgelse.	18-01-2023	Peter Kahr Jørgensen

Fotoliste

Billed	Motiv	Beskrivelse	Anlæg	Fund	Filmtype	Dato	Fotograf
Kampagne: 03-06-2019							
890/1	Foto af keramik(X2) fundet i overfladen af grube A2.				digitalt foto	19-06-2019	Peter Kahr Jørgensen
890/2	Gravemaskine og søgegrøfter.				digitalt foto	19-06-2019	Peter Kahr Jørgensen
890/3	Søgegrøft set fra syd.				digitalt foto	19-06-2019	Peter Kahr Jørgensen
890/4	Udsigt fra søgegrøft arealet ud over Haderslev Dam				digitalt foto	19-06-2019	Peter Kahr Jørgensen
890/5	Udsigt fra søgegrøft arealet ud over Haderslev Dam				digitalt foto	19-06-2019	Peter Kahr Jørgensen
890/6	Kværnsten (X12) fundet i grube A3.				digitalt foto	19-06-2019	Peter Kahr Jørgensen

**Museum Sønderjylland
Arkæologi**

Dalgade 7, 6100 Haderslev
Tlf. 65370801 Fax. www.msj.dk

Fredsted II	J.Nr. HAM6098
T1	Målforshold: 1:2300
Dato: 18.01.2023 / 13:12:32	Init.: PEKJ

Museum Sønderjylland
Arkæologi

Dalgade 7, 6100 Haderslev
 Tlf. 65370801 Fax. www.msj.dk

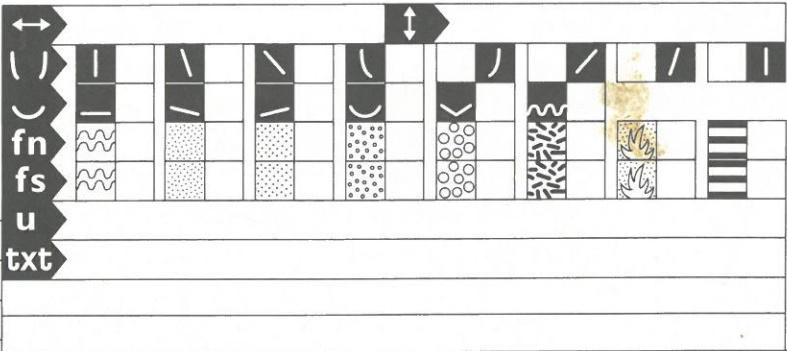
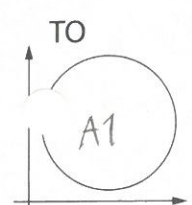

Fredsted II
T2

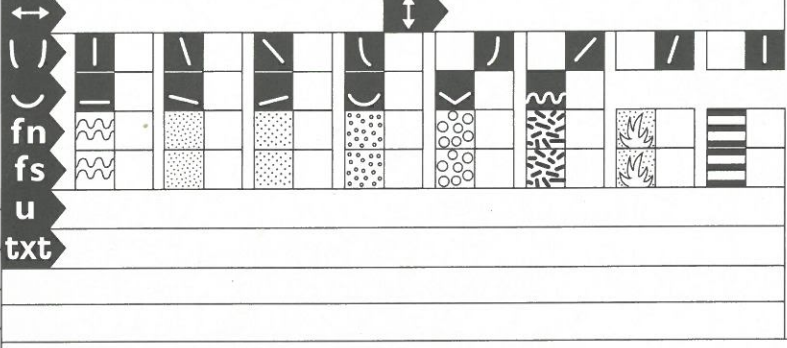
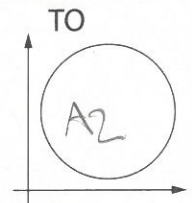
J.Nr. HAM6098
 Målforshold: 1:2300

Dato: 18.01.2023 / 13:18:06

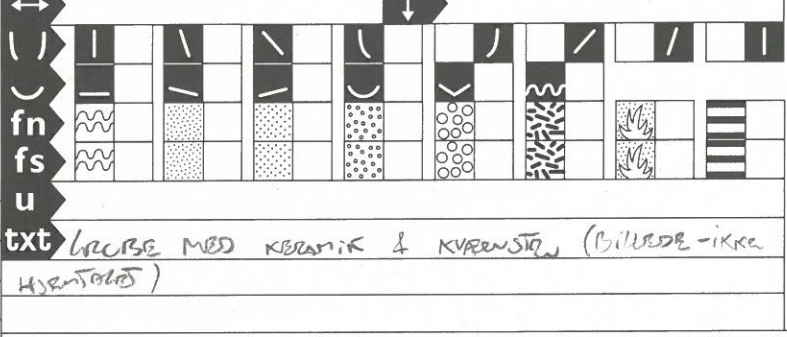
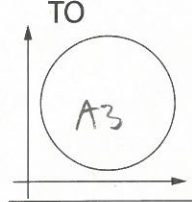
Init.: PEKJ

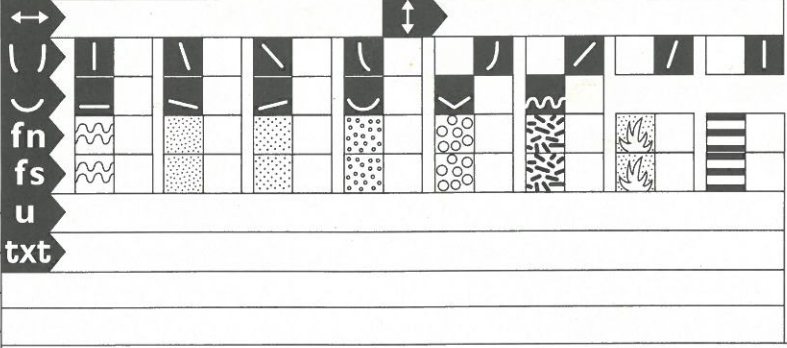
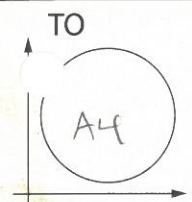
GRUBBE - IKKE SMITTET
KERAMIK INDSAMLES

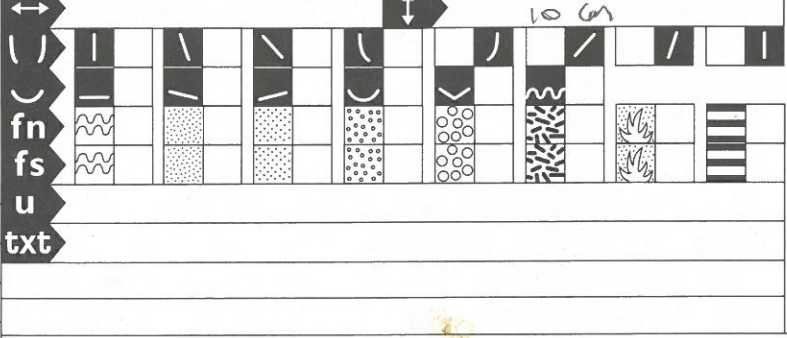
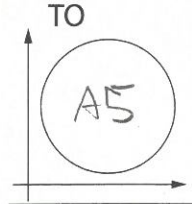
GRUBBE - IKKE SMITTET
KERAMIK INDSAMLES

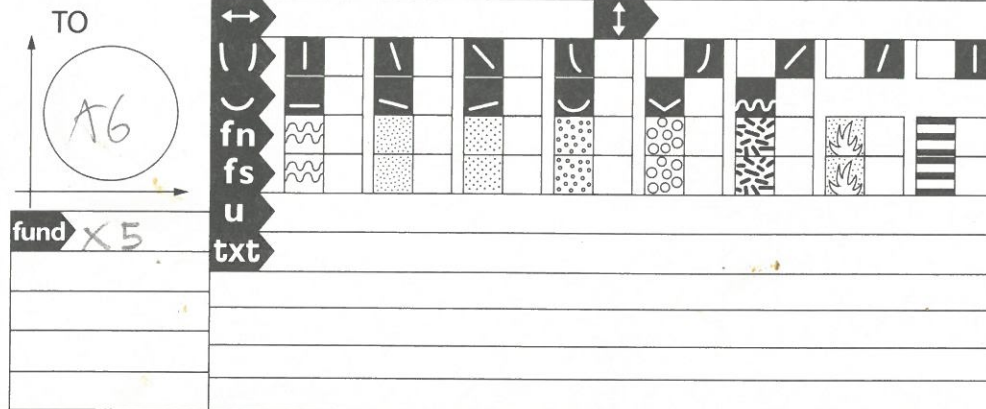
—||—
GRUBBE MED KERAMIK & KVÆNSTEN (BILDE-ikke
HYENTALE)

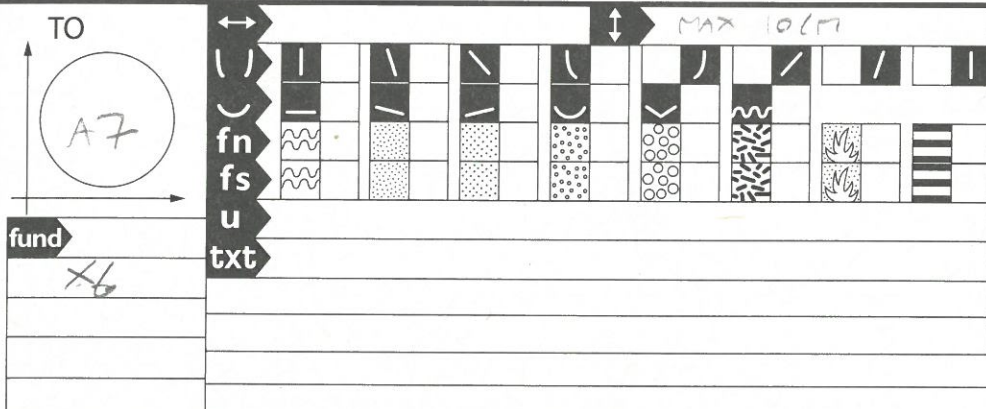
GRUBBE - SMITTET,
IKKE TÆNDE

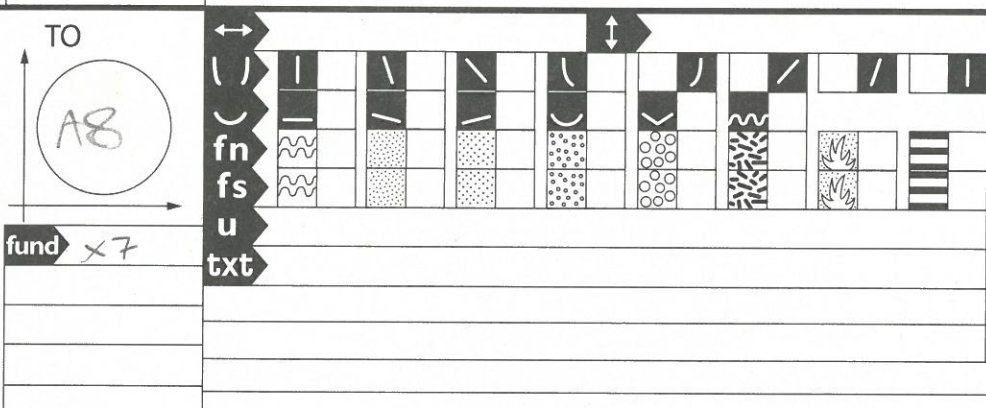
FLADEBAST AF
GRUBBE
INDE FUND

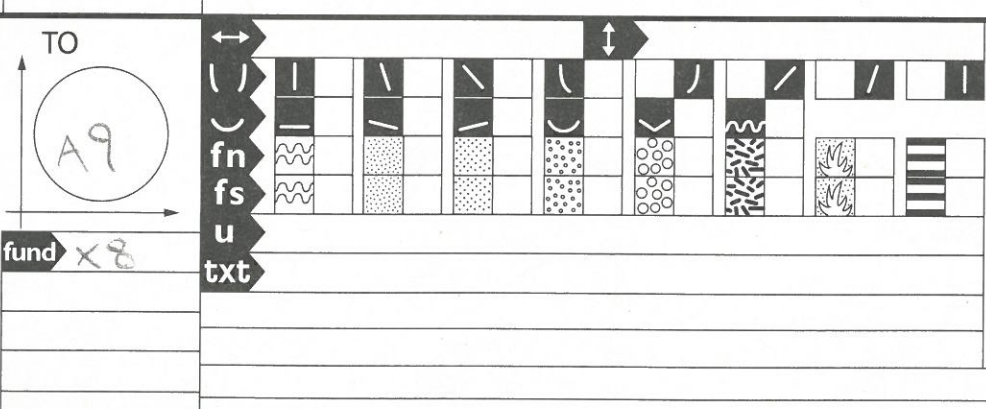
GROBE - TERT
MAX 7cm DVB

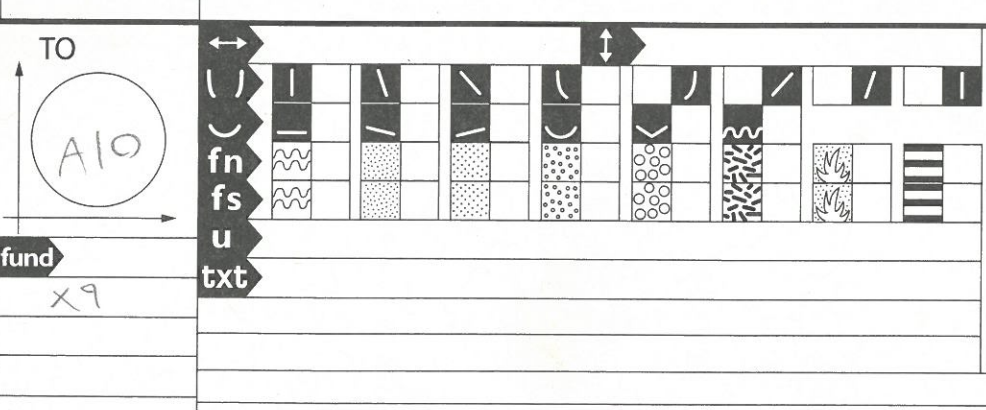
GROBE - IKKE SNITTET
KERAMIK SAMLET IND

GROBE - IKKE SNITTET
KERAMIK FRA FLADE

GROBE - TERT

GROBE

TO

fund X10

fn
fs
u
txt

BUND AF GROUPE

— TANT

TO

fund

fn
fs
u
txt

TO

fund

fn
fs
u
txt

TO

fund

fn
fs
u
txt

TO

fund

fn
fs
u
txt